

Klisz, Tomasz

Sprawozdanie z badań ratowniczych na stanowisku 29 w Husynnem, pow. hrubieszowski

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 8, 181-187

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TOMASZ KLISZ

SPRAWOZDANIE Z BADAŃ RATOWNICZYCH NA STANOWISKU 29 W HUSYNNEM, POW. HRUBIESZOWSKI

W dniach 11-29.04.2005 r. przeprowadzono archeologiczne badania ratownicze na trasie gazociągu Zosin – Moroczyn (A. Zakościelna 2006). Jednym ze stanowisk objętych umową było Husynne 29, odkryte podczas badań AZP (86-95/63) w 1988 r. Pracami na tym stanowisku kierowali Anna Zakościelna i Tomasz Klisz.

Stanowisko Husynne 29 przecięte przez nitkę gazociągu w swej południowej partii, położone jest na cyplu lessowej wierzchołki Grzędy Horodelskiej, w strefie krawędziowej doliny Bugu. Podstawowym wyróżnikiem geomorfologicznym Grzędy Horodelskiej są ciągi równoleżnikowych garbów, zbudowanych z utworów kredowych i pokrytych lessem, którego miąższość dochodzi tutaj miejscami nawet do 30 m (J. Kondracki 1981, s. 260, 345, 346). Objęty badaniami południowy stok cypla ma kształt wypukło-prosty o stosunkowo łagodnym przebiegu. Wierzchołki lessowa wznosi się tutaj na wysokość około 230 m n.p.m., a podnóże stoku znajduje się na wysokości około 189 m n.p.m., wysokość względna wynosi więc blisko 41 m (ryc. 1).

Omawiane stanowisko położone jest w strefie występowania czarnoziemów, charakteryzujących się obecnością miąższego poziomu humusowego. Gleby te z racji swej żyzności w naturalny sposób przyciągały osadnictwo ludności kultur pradziejowych, jak i wczesnohistorycznych (por. R. Turski, S. Uziak, S. Zawadzki 1993, s. 75, 87, 88).

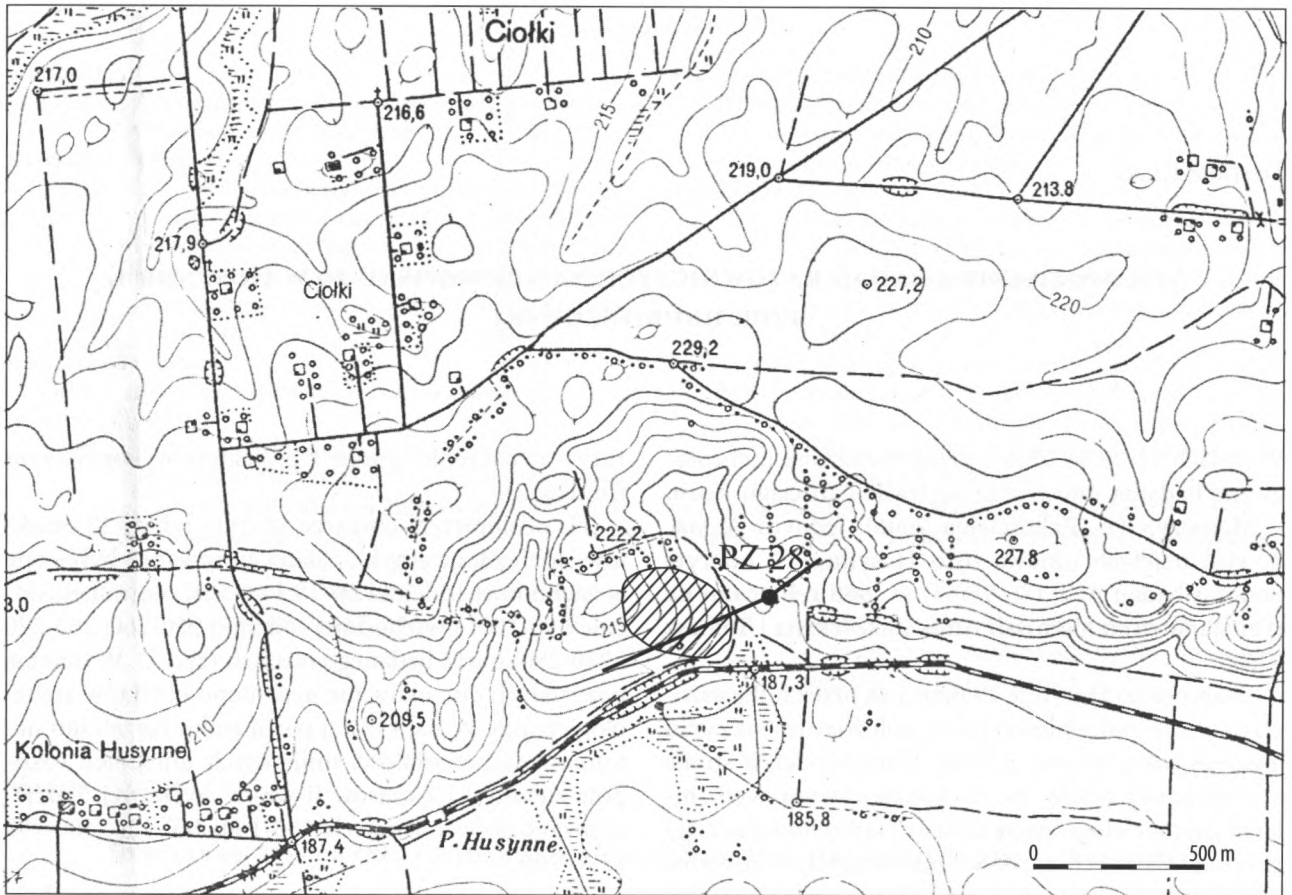
Pracami wykopaliskowymi objęto obszar o powierzchni 620 m². Założono jeden wykop o długości 290 m i szerokości 2 m, a następnie podzielono go na działki o długości 10 m każda (ryc. 2). W przypadku natrafienia na obiekty archeologiczne, poszerzano obszar badawczy w granicach pasa wykupionego gruntu, w celu całkowitego ich odsłonięcia, a następnie wyeksplorowania. Za główny punkt odniesienia przyjęto magistralę zorientowaną na osi E–W z nieznacznym odchyleniem na NE. Linia magistrali wykopu pokrywała się z zaprojektowaną osią symetrii rurociągu. Punkt 00 – tożsamy z początkiem magistrali – zlokalizowano 914 m na wschód od PZ 29 (punkt załamania

rury – oznaczenie zgodne z projektem wykonawczym rurociągu).

Na odsłoniętym obszarze odkryto relikty 12 obiektów archeologicznych¹. Skoncentrowane były one w zachodniej (odcinki 00-10 i 40-50), centralnej (odcinek 90-100) i wschodniej (odcinki 250-260, 260-270 i 280-290) partii badanego obszaru (ryc. 2). W obrębie pozostałych odcinków nie ujawniono obiektów archeologicznych. W najwyższej partii stoku natrafiono natomiast na pozostałości militarnych umocnień (okopów ziemnych) z czasów II wojny światowej. Zarejestrowano je w odcinkach 150-160, 160-170, 180-190 i 190-200.

Obiekty odkryte na stanowisku zachowane były w różnym stopniu, generalnie jednak miąższość ich była niewielka. Najlepiej zachowany obiekt nr 2 osiągnął maksymalną głębokość 65 cm poniżej oraniny. Obiekty nr 1 i 4 zachowały się jedynie w swych partiach spągowych. Poważnie zniszczony był też obiekt nr 5 (szkieletowy pochówek zbiorowy). Bezpośrednią tego przyczyną było płytkie zaleganie szczątków kostnych – w zasięgu pługu. Najprawdopodobniej to właśnie orka zniszczyła czaszki dorosłych osobników i najpłycej zalegające partie szkieletu postkranialnego. Przypuszczenie to uzasadnia fakt rejestracji licznych i bardzo drobnych fragmentów kości czaszki i żeber w promieniu kilku metrów od pochówku, które przemieszczone były wzdłuż stoku (po osi N–S), zgodnie z kierunkiem orki. Po zdjęciu szczątków kostnych kontynuowano prace badawcze w miejscu ich odkrycia. Jednakże mimo dalszej eksploracji i drobiazgowej analizy kolorystyki i struktury nawarstwień nie udało się uchwycić zarysów jamy grobowej.

¹ W początkowym stadium badań, po usunięciu warstwy ornej wydzielono 20 zaciemnień – potencjalnych obiektów i nadano im numerację od 1 do 20. W trakcie eksploracji, okazało się, że część z nich nie posiada atrybutów, uzasadniających nadanie im statusu obiektu archeologicznego. W związku z tym struktury te wykreślono z ewidencji, czego wynikiem jest brak ciągłości w numeracji. Wykluczono numery: 3, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 16.

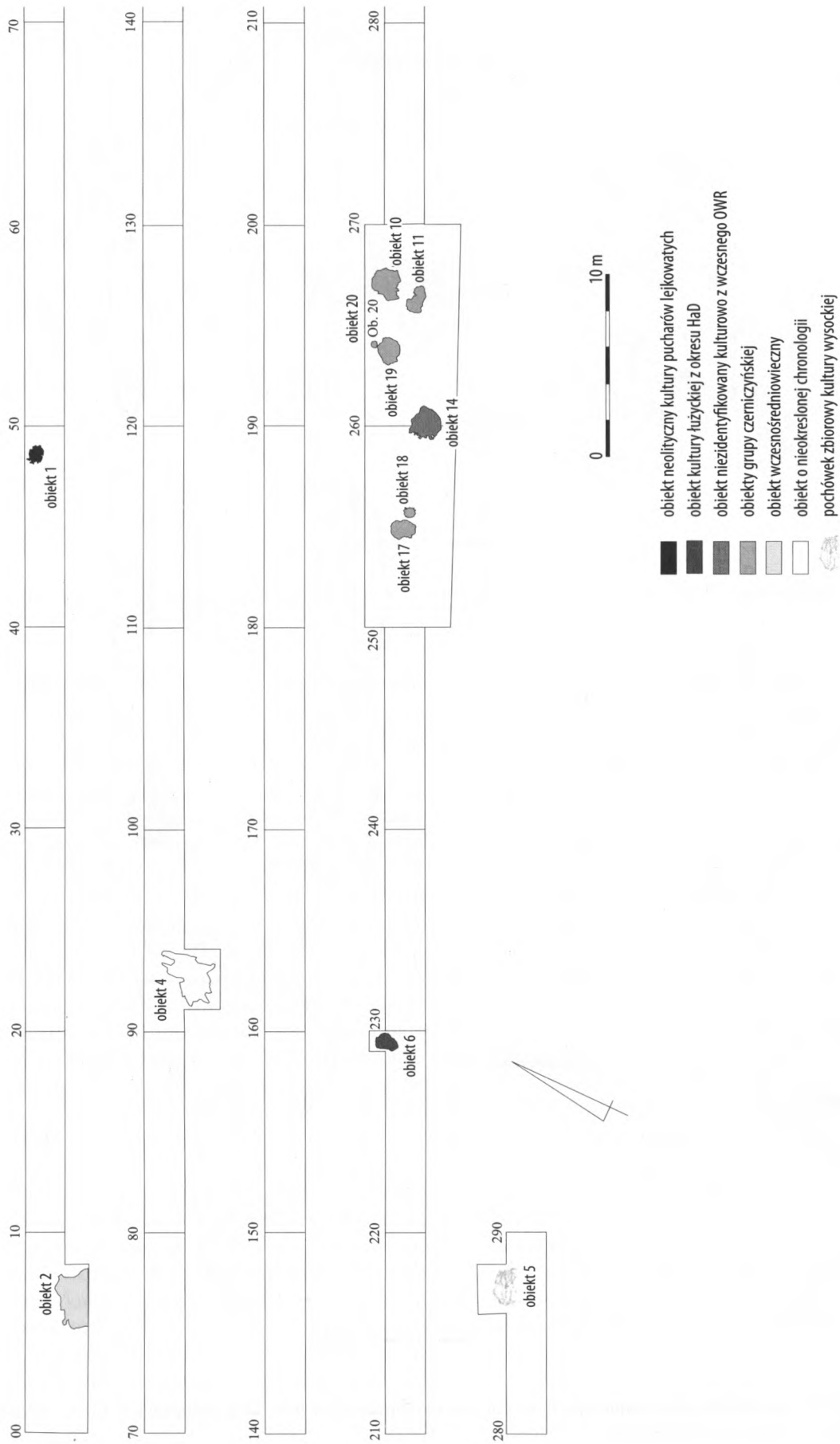
Ryc. 1. Husynne, pow. Hrubieszów, stan. 29. Lokalizacja stanowiska (obszar zaznaczony szrafura); fragment mapy 1: 25 000. Powiat Hrubieszów. Województwo lubelskie. Wydawca – Zarząd Szt[abu]. Gen[eralnego]. Warszawa 1965.

Na podstawie klasyfikacji chronologiczno-kulturowej ceramiki, stwierdzono, że stanowisko użytkowano w 6-7 fazach osadniczych². Najstarsze materiały, odkrywane głównie na powierzchni (ryc. 3: 1), związane są z neolityczną kulturą pucharów lejkowatych, której przypisano obiekt nr 1.

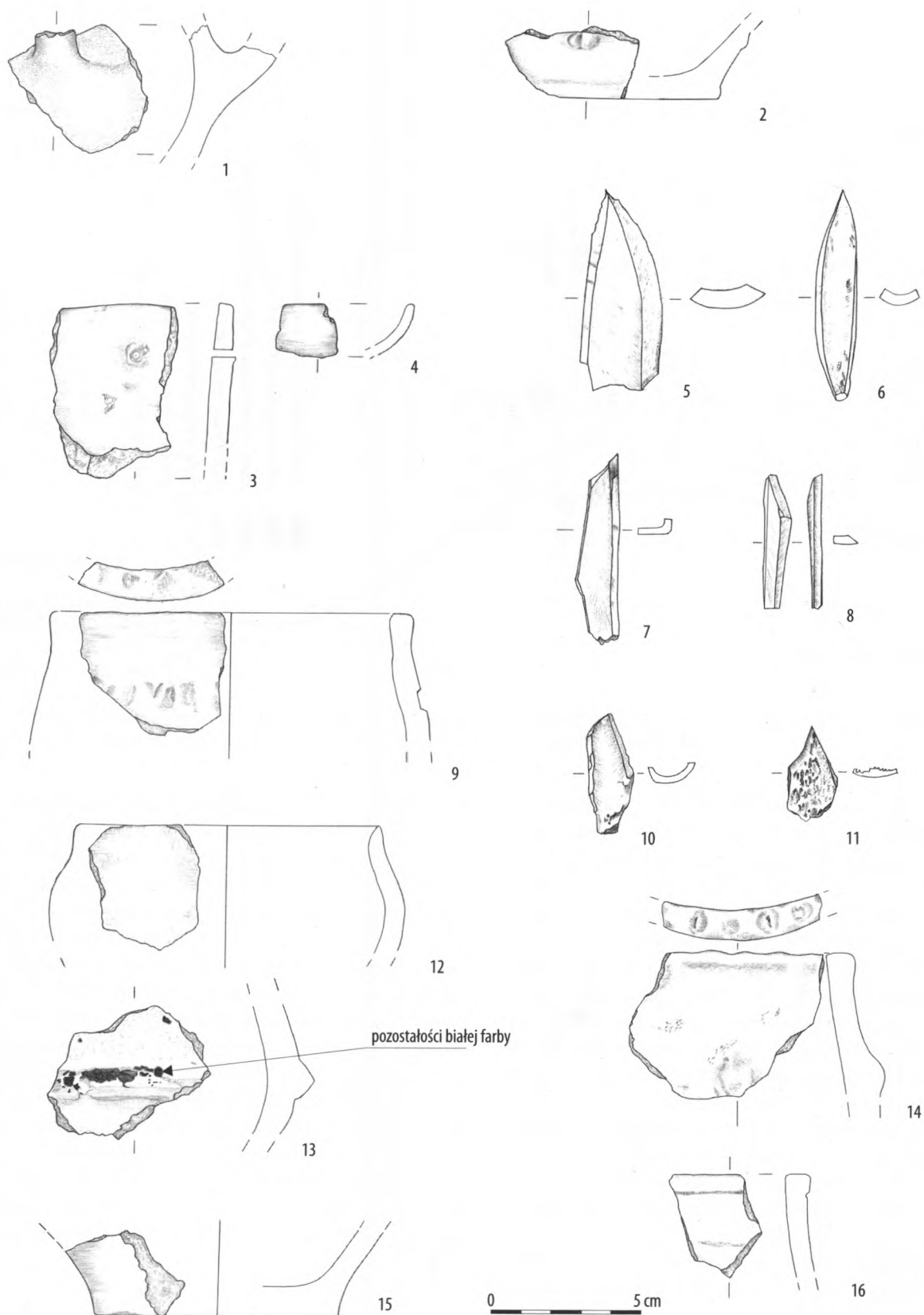
Obiekt nr 5, będący zbiorowym pochówkiem, nastręczył wielu problemów zarówno podczas określania jego pozycji chronologicznej, jak również próby dokonania atrybucji kulturowej. Pochówek zawierał szczątki kostne trzech osób: mężczyzny, kobiety i dziecka (J. Wróbel 2006). Kobieta i mężczyzna zostali złożeni obok siebie, w pozycji wyprostowanej, na wznak. Szkielety zorientowane były wzdłuż osi E-W, z głowami zwróconymi na wschód i rękoma wyciągniętymi wzdłuż tułowia. Układ kości lewej ręki mężczyzny i prawej ręki kobiety pozwala domniemywać, iż spo-

częli oni obok siebie ze splecionymi dłońmi. Ponadto kobieta miała lewą dłoń podłożoną pod miednicę, co uznawane jest za cechę charakterystyczną pochówków kultury wysockiej (E. Kłosińska 2005, s. 172, 174-175). Szczątki dziecka (*Infans I*) złożono w nogach osobników dorosłych, głową na S. Stopy kobiety przykrywały klatkę piersiową dziecka, natomiast kości stóp mężczyzny, jego nogi (ryc. 4; zob. też E. Kłosińska 2005, ryc. 11). W czasie eksploracji zarówno przy zmarłych, jak i w najbliższym sąsiedztwie pochówku nie natrafiono na żadne zabytki archeologiczne. Charakterystyczny sposób ułożenia zmarłych znajduje bliskie analogie w grobach, znanych ze środowiska kultury wysockiej (T. Sulimirski 1931). Szczególnie sugestywna jest w tej grupie rekonstrukcja grobu nr 27 z cmentarzyska w Petrykowie (M. Bandrévs'kij 2002, s. 33-38, ryc. 10-15; por. też S. Czopek 2005, ryc. 4). E. Kłosińska (2005, s. 172, 174) sugerując związek pochówku z Husynnego, stan. 29 z kulturą wysocką – wysunęła przypuszczenie, że kobieta i dziecko były elementami wyposażenia grobu. Lista wątpliwości jest jednak w tym przypadku daleko obszerniejsza od przytoczonych analogii. Niemniej jednak z braku bardziej precyzyj-

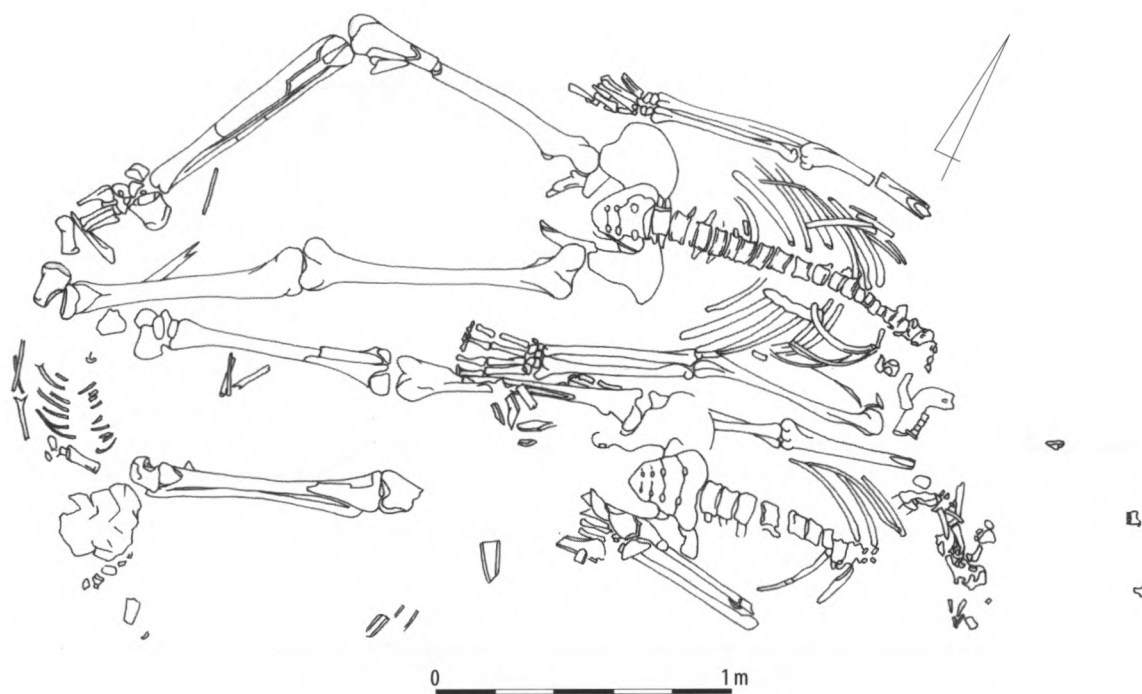
² Określenie chronologii i przynależności kulturowej materiału ceramicznego konsultowali: dr E. Kłosińska, prof. dr hab. A. Kokowski i dr A. Zakościelna, za co chciałbym im złożyć w tym miejscu serdeczne podziękowania.

Ryc. 2. Husynne, pow. Hrubieszów, stan. 29. Plan sytuacyjny wykopu badawczego z lokalizacją i klasyfikacją chronologiczną obiektów. Rys. T. Klisz.

Ryc. 3. Husynne, stan. 29, pow. Hrubieszów. Wybór zabytków z warstwy kulturowej: 1-4, 9, 12-16 – ceramika; 5-8, 10-11 – rylce kościane; 3, 4 – ceramika z obiektu nr 6. Rys. R. Galej.

Ryc. 4. Husynne, pow. Hrubieszów, stan. 29. Obiekt nr 5 – szkieletowy pochówek zbiorowy. Rys. T. Chmielewski.

nych wskazówek, kierując się dostępnymi przesłankami, omawiany pochówek przypisano wstępnie kulturze wysockiej. Rozstrzygnięcie tej kwestii przyniesie być może datowanie radiowęglowe.

Kolejną fazę osadniczą wyznacza obiekt nr 6, w wypełniku którego zarejestrowano ceramikę łużycką z okresu halsztackiego D (ryc. 3: 3, 4). Należy dodać, że dużą ilość materiałów tej kultury, pozyskano z warstwy ornej oraz zakumulowanego czarnoziemiu na wschodnim stoku stanowiska, w obrębie odcinków 250-260 i 260-270 (ryc. 3: 2). Interesującą kategorię źródeł stanowi tu seria rylców kościanych (ryc. 3: 5-8, 10, 11). Należą one do znalezisk, których przynależności kulturowej i chronologicznej nie można określić, ani na podstawie kształtu, ani techniki obróbki czy użytego do ich wyrobu surowca. Biorąc pod uwagę fakt powszechnego występowania rylców kościanych w inwentarzach kultury łużyckiej na różnego rodzaju stanowiskach m.in. w Biskupinie i Sobiejuchach, pow. żniński, Gzinie, pow. bydgoski, Janikowie, pow. inowrocławski, Smuszewie, pow. węgrowiecki (A. Drzewicz 2004, s 28, tab. XI: 17-24, XII: 1-6), oraz zarejestrowaniu na stan. 29 w Husynnem ceramiki i obiektów tejże kultury można sugerować przynależność, odkrytych tu rylców właśnie do tej jednostki taksonomicznej. Jednocześnie nie można wykluczyć związku omawianych artefaktów z innymi ugrupowaniami kulturowymi, których obecność dokumentuje materiał ceramiczny.

Duża część materiałów pozyskanych na wschodnim stoku stanowiska wiąże się z grupą czerniczyńską (ryc. 3: 9, 12-16). Z dużym prawdopodobieństwem należy z nią łączyć obiekty: 10, 11, 17, 18, 19 i 20.

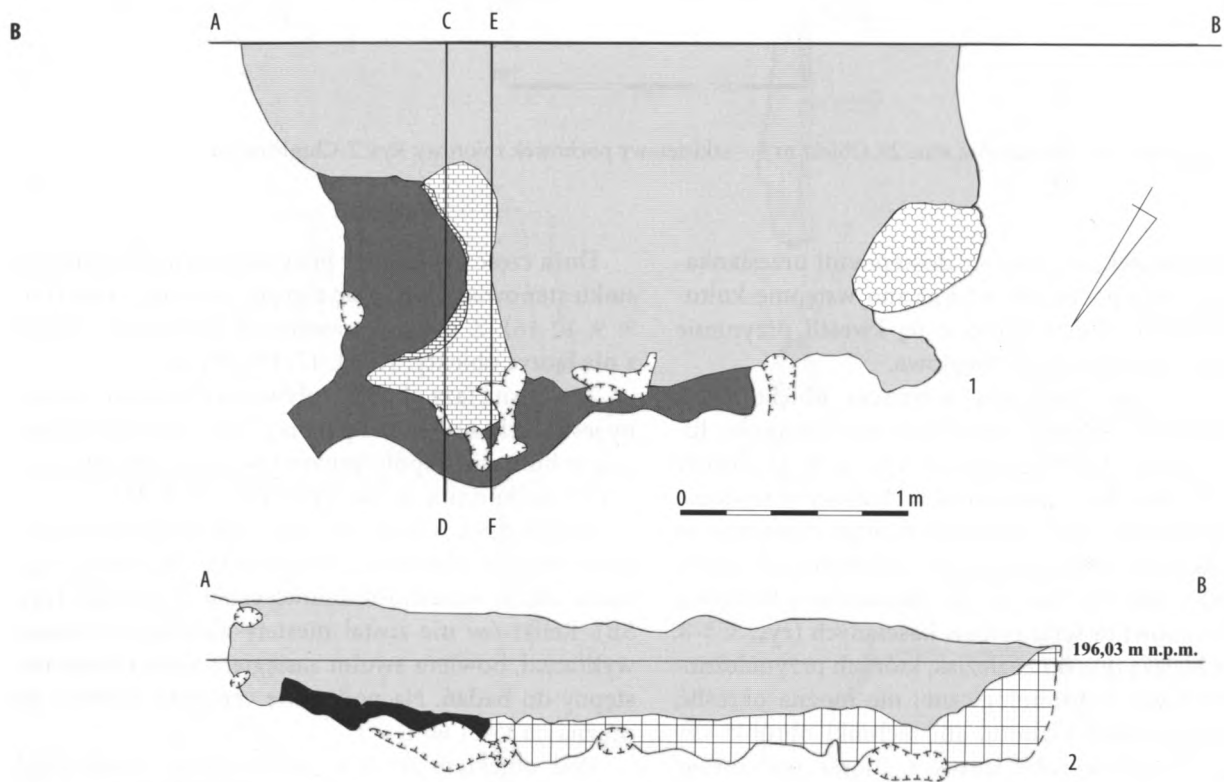
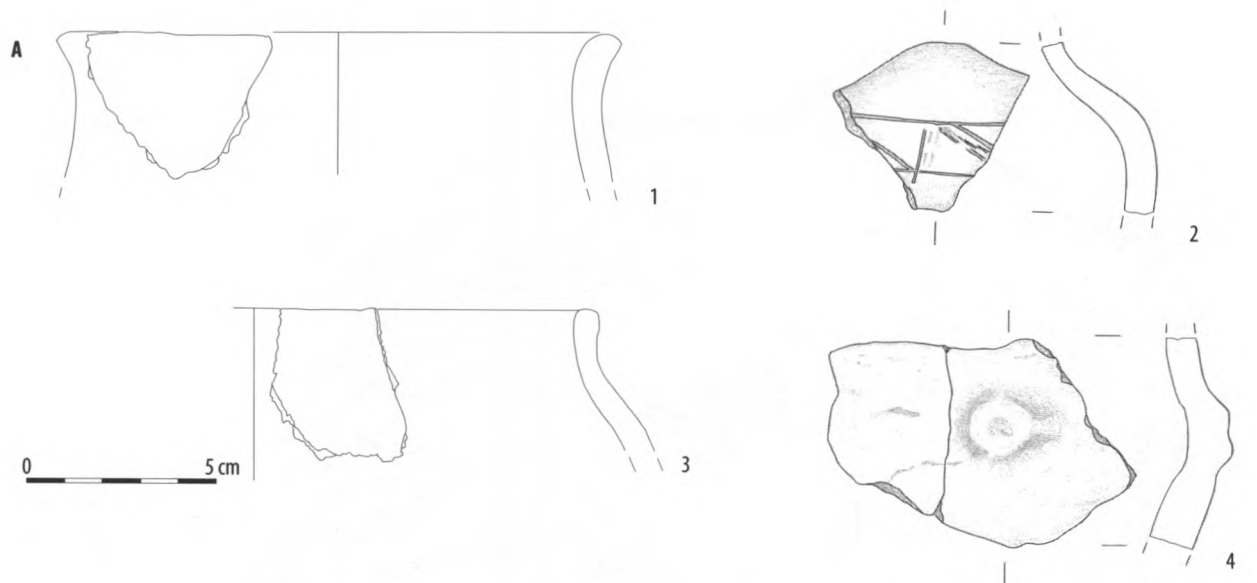
Z wczesną fazą okresu wpływów rzymskich związany jest obiekt nr 14 oraz pewna część ceramiki, zalegająca w humusie współczesnym i warstwie akumulacyjnej na wschodnim stoku cypla (ryc. 5A: 1, 3).

Najmłodszy, uchwycony etap zasiedlenia stanowiska wyznacza obiekt nr 2. Stanowi on być może fragment chaty wczesnośredniowiecznej z piecem (ryc. 5B). Relikt ów nie został niestety zbadany w całości, wykraczał, bowiem swoim zasięgiem poza obszar dostępny do badań. Na podstawie ceramiki datować go można na V-VI w.

Pod obiektem nr 4 o nieokreślonej chronologii, będącym najprawdopodobniej reliktem paleniska, odkryto bruzdę erozyjną, wypełnioną osadami deluwialnymi (J. Nogaj-Chachaj 2005).

Rozrzut materiału zabytkowego, zarejestrowany na powierzchni stanowiska zmusza do weryfikacji jego dotychczasowego zasięgu, wyznaczonego na podstawie wyników badań AZP przeprowadzonych w 1988 r. Jego obecny areal w świetle rezultatów kilkakrotnych, szczegółowych prospekcji powierzchniowych, należy rozszerzyć do nieco ponad 9 ha (ryc. 1).

Stanowisko 29 w Husynnem podlega bardzo silnym procesom erozji stokowej, potęgowanym przez intensywną gospodarkę rolną. W trakcie poszukiwań

- warstwa lessu przemieszanego z humusem, barwy żółtociemnobrunatnej
- warstwa lessu przemieszanego z humusem, barwy ciemnobrunatno-żółtej
- warstwa polepy konstrukcyjnej barwy żółtopomarańczowej, będąca reliktem pieca
- warstwa polepy o ciemnobrunatnej barwie
- warstwa humusu z domieszką lessu, barwy ciemnobrunatno-żółtej
- warstwa lessu przemieszanego z humusem, barwy jasnobrunatnej
- zoterbulencje

Ryc. 5. Husynne, pow. Hrubieszów, stan. 29. Wybór zabytków: A-1, 3 – ceramika z obiektu nr 14; A-2, 4 – z warstwy kulturowej; B-1 – rzut poziomy obiektu nr 2 z reliktem pieca; B-2 – profil obiektu nr 2. Rys. R. Galej /A/, E. Kokowska /B/.

powierzchniowych, przeprowadzonych zarówno przed rozpoczęciem prac wykopaliskowych, jak i w trakcie ich trwania – w różnych partiach cypla, na którym jest położone stanowisko, rejestrowano duże ilości materiału zabytkowego, w tym kości ludzkie. Zaobserwowana sytuacja w połączeniu ze stwierdzeniem znacznego stopnia destrukcji obiektów archeologicznych odkrytych na stanowisku, wymownie świadczy o nasilonym

niszczeniu substancji zabytkowej. W związku z tym należy wnioskować o pilne przeprowadzenie w tym miejscu, badań ratowniczych, zakrojonych na skalę znacznie szerszą niż miało to miejsce do tej pory. Duży potencjał badawczy stanowiska w zakresie wszystkich faz jego zasiedlenia, ujawniony w trakcie przeprowadzonych badań, jest dodatkowym uzasadnieniem wysuniętego wniosku

LITERATURA

- Bandrěvs'kij Mikola
2002 *Mogil'nik v Petrykovì bilà Ternopol'â v kontekstì pohoval'nogo obràdu visoc'koì kul'turi*. L'viv.
- Czopek Sylwester
2005 *Kultura wysocka – wschodnia rubież środkowoeuropejskiej cywilizacji epoki brązu*. Rzeszów.
- Drzewicz Anna
2004 *Wyroby z kości i poroża z osiedla obronnego ludności kultury łużyckiej w Biskupinie*. Warszawa.
- Kłosińska Elżbieta
2005 *Na południowo-wschodnich peryferiach popielnicowego świata – sytuacja kulturowa i osadnicza w młodszej epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w dorzeczu Huczwy i Górnego Bugu*. W: *Problemy kultury wysockiej*, red. S. Czopek. Rzeszów, s. 161-192.
- Kondracki Jerzy
1981 *Geografia fizyczna Polski*. Warszawa
- Nogaj-Chachaj Jolanta
2005 *Położenie topograficzne i geomorfologiczne stanowiska 29 w Husynnem, pow. Hrubieszów (ocena wstępna)*. (Maszynopis dokumentacji naukowej przechowywany w archiwum WUOZ delegatura w Zamościu).
- Sulimowski Tadeusz
1931 *Kultura wysocka*. Kraków.
- Turski Ryszard, Uziak Stanisław, Zawadzki Saturnin
1993 *Gleby. Środowisko przyrodnicze Lubelszczyzny*. Lublin.
- Wróbel Jarosław
2006 *Grób zbiorowy z miejscowości Husynne, pow. Hrubieszów, stan. 29 – analiza antropologiczna*. *Archeologia Polski Środkowowschodniej* 8 (w tym tomie).
- Zakościelna Anna
2006 *Badania ratownicze na trasie gazociągu Ukraina – Hrubieszów*. *Archeologia Polski Środkowowschodniej* 8 (w tym tomie).

TOMASZ KLISZ

REPORT OF ARCHAEOLOGICAL RESCUE INVESTIGATIONS AT SITE 29 IN HUSYNNE, HRUBIESZÓW DISTRICT

SUMMARY

In April 2005 there were carried out pre-investment archaeological rescue investigations at site 29 in Husynne (Fig. 1). Excavations covered together an area of 620 sq. m. There were uncovered relics of 12 archaeological objects (Fig. 2) in various degrees of preservation, but generally their thickness was not too large. The best preserved feature no 2 was to a maximum 65 cm thick. Objects no 1 and 14 remained merely in their floor sections. Badly damaged there was also a feature no 5 (a collective burial). The direct cause of this statement could be in too shallow lying of bone remains – in a range of plough action. Amongst relic materials, obtained in term of earthworks, ceramics dominates in an assemblage. On the ground of chronological-cultural classification of sources, there was established that the site was exploited in 6-7 settlement phases. The oldest material recorded primarily on the site surface (Fig. 3: 1) is connected

with the Neolithic Funnel Beaker culture to which object 1 was ascribed. Continuing the following stages of occupation are designated: a corporative burial linked with the Wysocka [Vysock] culture (Fig. 4) and the feature 6, after considering the pottery (Fig. 3: 2-4), is joined to the Lusatian culture and related to the phase HaD of the Bronze Age. A younger chronological position expresses materials corresponding to the Czerniczyn group (Fig. 3: 9, 12-16). The feature 14 and a certain quantity of ceramics, which occurred in modern humus and accumulative layers on the eastern slope of foreland (Fig. 5A: 1-4), turn to represent the early phase of the Roman period. The youngest observed stage of settlement is constituted by the feature no 2. It's probably a remnant of an early medieval dwelling place (a hut?) with a hearth construction (Fig. 5B) and its origin was assigned, on pottery classification, to the 5th-6th century.